Közgazdasági versenyelméletek és a versenyjog

PÉTER ANDRÁS[1]

„A kultúra és civilizációnak első talpköve a szabadság, a második a vetélkedési ösztön."
Gróf Széchenyi István

A tanulmány a gazdasági versenyelméleteket elemzi a versenyjoggal szoros összefüggésben. Megvizsgálja a tökéletes verseny és a nem tökéletes monopolista verseny vonásait az eredeti szerzők meglátása alapján. Kitér arra a kapcsolatra is, amely fennáll a gazdasági verseny és a versenyjog között, abban a vonatkozásban, amely szerint a romániai és magyarországi versenytörvény tükrözi a verseny gazdasági tartalmát. Fontos helyet kapnak az írásban Adam Smith, Széchenyi István és Wesselényi Miklós gazdasági meglátásai, vagyis az a megállapítás, hogy a termelők szabadon döntenek a piacgazdaságban arról, hogy mit, mennyit, hogyan és kinek termeljenek. A tökéletes verseny a walrasi koncepció tételei szerint kerül elemzésre, összefüggésben a Pareto-optimum elvével. A szabad verseny későbbi formáit taglalva, a tökéletlen és a monopolista versenyt a szerző Joan Robinson és Chamberlin felfogása alapján fejti ki, ahol lényeges a monopóliumokkal együtt járó magas árak fogyasztást korlátozó jellegének kiemelése.

Kulcsszavak: szabad verseny, versenyjog, tökéletes verseny, monopolista verseny, Kournot-pont

JEL kód: K29, M21, O57

A piacgazdaság és a szabad verseny

A szabad verseny a feudális kötöttségek felszámolása eredményeként a kifejlett piacgazdasággal együtt alakult ki. A kapitalizmus útján előrehaladó angol gazdaság rendszerében már a 18. században új jelenségek mutatkoztak: kiszélesedett a munkamegosztás, emelkedett a ter-

[1] A Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola harmadéves PhD hallgatója, a Partiumi Keresztény Egyetem Közgazdaságtudományi Karának főállású alkalmazottja.

melékenység, kibővült a szabad piac, erősödött az ország versenyképessége. Mindezek hatását tanulmányozva Adam Smith, a közgazdaságtudomány megteremtője megállapította és előre látta a gazdasági fejlődés minden országra érvényes legfontosabb tényezőit. *A nemzetek gazdasága* címen 1776-ban megjelent művében fejtette ki a szabad piacgazdaság kifejlődésének feltételeit, a munkamegosztást, a szabad tulajdon szerepét, a gazdasági szereplők harmonikus együttműködését és versenyét, amelyet a termelők személyes érdeke láthatatlan kézként vezényel a közérdek teljesülése irányába. A smithi koncepcióban a verseny egy olyan magatartási folyamat, amelyben az egymással versenyző termelők egyben tulajdonosok, szabadon rendelkeznek és racionálisan cselekszenek, hogy mit, mennyit, hogyan és kinek termeljenek. Olyan áron kínálják termékeiket, hogy fedezzék költségeiket, profitot érjenek el, és a fogyasztók érdekeit szolgálják.

A szabad verseny eszméje végigkíséri a piacgazdaság teljes történetét. A magyar történelemben elsőként Széchenyi István és Wesselényi Miklós a feudális korlátok megszüntetéséért folyó politikai küzdelmükben alapozták meg a szabad verseny meghonosításának szükségességét.

Széchenyi István a szabad versenyt a nemzeti felemelkedés alapvető feltételeként értékelte, amikor megállapította, hogy „*a nemzeti versengés – melynek más nemzetek legfőbb köszönhetik csodálatos fejlődésüket – hasznos gyümölcseit velünk nem is sejteti.*" (Széchenyi 1831. 80)

Wesselényi Miklós keserűséggel állapította meg, hogy a szabad verseny a visszamaradt Erdélyben nem töltheti be a neki szánt szerepét az ipar fejlesztésében, mivel a feudális „*monopolium, az az adás-vevés, használás, termesztés, vagy készítésbeli kirekesztő jus társaságban mindig veszedelmes fajta, az ipart és sokat sért*", ugyanis „*az iparfejlesztés egyik zárgátja a céhek*" (Wesselényi 1833. 100).

A szabad magántulajdon az 1848-as magyar forradalmi szabadságharc után jöhetett létre, lehetővé téve egyben a szabad piacgazdaság kialakulását.

A piacgazdaság rendszerében a gazdasági verseny számottevő funkciót teljesít. Jelentős szerepe van a társadalmi jólét megteremtésében. Hatására alakul ki a társadalom optimális állapota; V. Pareto megfo-

galmazásában „*az az állapot optimális, amelyben senkinek a helyzete nem javítható tovább anélkül, hogy az más helyzetét ne rontsa.*" (Pareto 1963. 354)

A gazdasági optimum feltételezi a termelési tényezők ésszerű elosztását is. A verseny itt allokációs funkciót is teljesít, hogy ezáltal legnagyobb mérvű kielégülést sajtoljon ki a társadalom korlátozott erőforrásaiból. Ugyanakkor a szabad verseny történelmi hivatása a társadalom termelő erőinek a fejlesztése, a termelési tényezők termelékenységének emelése, mert csupán ezáltal teremtődik meg a jólétet biztosító termékbőség. Nem utolsó sorban, a szabad verseny szelektálja a termelési eljárásokat és tevékenységük alapján magukat a termelőket is.

Smith felfogásában a szabad verseny rendszerében a magánérdek vezet a társadalom általános jólétéhez és optimális állapotához. Hathatósan ez csak a gazdaság bizonyos feltételei mellett valósulhat meg. A smithi modell hatékonyságának később megállapított kritériumait K. Arrow (1951) és G. Debreu (1954) fogalmazták meg. Ahhoz, hogy a szabad verseny piacai sikeresen működjenek, és a paretói társadalmi optimum kialakuljon, a szerzők elkerülhetetlennek tekintik a biztosítási rendszer piacának létezését (biztosítást lehessen vásárolni bármilyen veszéllyel szemben), a tökéletesen működő szabad tőkepiac létrehozását (bármekkora pénztőke jutányos kamat melletti kölcsönzésének eshetőségét), és hogy ne legyenek a gazdaságban se externáliák, se közjavak.

A tökéletes verseny közgazdasági szemlélete

A szabad magántulajdon révén létrejött szabad verseny történelmileg először a tökéletes verseny működésében nyilvánult meg. Lényegét és tételeit Smith nyomán a matematikai eljárások közgazdaságtanának képviselője, Leon Walras dolgozta ki, megállapítva, hogy „*a verseny tekintetében mindig feltételezünk egy tökéletesen szervezett piacot. Ezt ugyanúgy értelmezzük, ahogyan a mechanikában a gépeket súrlódásmentesen lehet tanulmányozni.*" (Walras 1874. 83)

A tökéletes verseny walrasi modellje azonban nem mindig fedi a valóságot, ez csupán egy ideális, feltételezett és lényegileg statikus rendszert ábrázol.

A tökéletes verseny piacát sajátos tulajdonságok jellemzik, és meghatározó kritériumokat feltételez. Feltételnek minősül a verseny tisztasága, vagyis a piacgazdaság atomisztikus jellege (nagyszámú és aránylag azonos gazdasági erejű szereplők léte), homogén termékek piacra kerülése, kilépési lehetőség a vállalkozásból vagy a piacból, a kereslet és kínálat szabad mozgása. A tökéletes verseny mindezek mellett a piac átláthatóságát és a termelési tényezők szabad áramlását is feltételezi.

A tökéletes verseny piacán a kereslet-kínálat hatására alakul ki az egyensúlyi ár, ahol a kereslet egyenlő a kínálattal. Az egyensúlyi ár itt egybeesik az értékkel. A walrasi felfogásban a piaci árnak eléggé rugalmasnak kell lennie ahhoz, hogy érzékenyen reagáljon a kereslet-kínálat változásaira, hogy szabályozza a termelést és a forgalmat az általános társadalmi egyensúly irányába.

A szabad verseny alapján működő romániai és magyarországi piacgazdaságra vonatkozó versenytörvények is elsősorban a tökéletes verseny alapvető elveit követik, és kiemelik a verseny jogosultságát, fenntartását, védelmét, a normális versenykörnyezet megteremtésének fontosságát. Kihangsúlyozzák a verseny tisztaságát, a tisztességtelen verseny és a versenyre hátrányos összefonódások kizárását. Olyan tényekkel vagy cselekvésekkel szemben, amelyek korlátozzák vagy meghamisítják a versenyt, a törvény szigorával lépnek fel. A versenyjog elmélete ugyanakkor a nem tökéletes és monopolista verseny működését és eseteit is nyomon követi, és a gazdasági szereplőket a tisztességes verseny szabályainak a betartására kötelezi.

A piacgazdaság folyamatainak a tökéletes verseny elmélete alapján való értelmezése aránylag hosszú ideig, lényegében az 1930-as évekig tartott. A valóság azonban sok esetben cáfolta a klasszikus elmélet tételeit, mivel egyre inkább a piaci verseny tökéletlensége került előtérbe. A tökéletes verseny hiányosságait és a tökéletlen verseny elemzését a közgazdasági irodalomban először az angol Joan Robinson fejtette ki *A tökéletlen verseny* című munkájában. A szerző ebben a művében mutatta ki, hogy egy-egy iparágon belül folyó verseny egyeduralkodó pozícióban levő eladók versenye, akik termékeiket egymásétól meg tudják különböztetni, *„s egyetlen termelő ellenőrzi az ilyen áru teljes mennyiségét.”*

(Robinson 1954. 283) Robinson az ilyen versenyt nem tökéletes (imperfekt) versenynek nevezte, ahol a tiszta verseny kritériumai már nem érvényesülnek.

A nem tökéletes verseny piacán hiányzik a gazdaság atomisztikus jellege, a kis- és középnagyságú gazdasági egységek mellett egyre inkább a nagyméretű vállalkozások uralkodnak, amelyek gyors ütemű változásokat gerjesztenek. Tehát a gazdasági folyamatokat már nem lehet statikusan szemlélni, a műszaki haladással végbemegy a termékek és szolgáltatások diverzifikációja, heterogénné válása. Amint J. Schumpeter (2011) fejlődéselméletében megállapította, a közgazdaságtan középpontjába a dinamika került, amelyet a vállalkozói versengés belső erőként hoz mozgásba. Az új termelési eljárások és az új termékek bevezetése válik meghatározóvá, amely nehezen elképzelhető tökéletes verseny mellett. Ténylegesen a tökéletes verseny elveit ideiglenesen mindig felfüggesztették, valahányszor valami újat vezettek be. A nem tökéletes verseny feltételei között a tőkeáramlás, a termelési tényezők allokációja és az áruk szabad forgalma számos gazdasági és gazdaságon kívüli akadályba ütközik, amelyek bénítják a hatékonyságot, csökkentik a jövedelmeket. Jelentős mértékben korlátozódik a gazdasági ügyletek átláthatósága, a maximális profitért folyó versenyben a gazdasági, műszaki kereskedelmi folyamatok adatait a versenytársak előtt eltitkolják.

Monopolista verseny a közgazdasági elméletek tükrében

A monopolista verseny lényegét és a monopóliumok uralmát a maga részleteiben E. Chamberlin amerikai közgazdász dolgozta ki *A monopolista verseny elmélete* című munkájában. A monopóliumokat a termelés és tőke nagyméretű koncentrációja és centralizációja hozta létre. Egy cég akkor válik monopóliummá, egyeduralkodóvá, amikor a termékek vagy szolgáltatások előállítását és eladását a piacon egyedül kínálja, és így hatást tud gyakorolni az árakra. Amikor két cég uralja a piacot, duopólium, több vállalat uralkodása esetén oligopólium jön létre. Legfőbb formái a kartell, szindikátus, tröszt, konszern. A vétel oldalán is létrejöhet a vásárlási monopólium, az ún. monopszónia, ahol egyetlen vásárló uralja a piacot.

A monopóliumok terjeszkedését és uralmát főleg az 1929–1930-as évek nagy gazdasági válsága hozta magával. Mivel az áruk értékesítése nehézségekbe ütközött, a monopolista eladók arra törekedtek, hogy termékeiket másokétól megkülönböztessék, és így egy sajátos preferencia rendszert alakítottak ki, vagyis a megszokotthoz való ragaszkodást, a védjegyet, a márkát, a hírnevet, a személyes kapcsolatokat. Ugyanakkor a monopóliumok akadályozták a monopóliumokon kívül levő cégeket a piacra való belépés lehetőségében.

Számos közgazdász úgy vélekedett, hogy „*szükséges elhagyni a szabad verseny ösvényét és az ellenkező irányba, még pedig a monopóliumok felé kell fordulni.*" (Sraffa 1926. 542)

Az egyes iparágakon belül folyó verseny a monopolista pozícióban levő eladók versenyévé vált.

A monopolista verseny olyan piaci struktúrában megy végbe, amelyben néhány eladó van, ahol a kínált javak terén nincs olyan termék a piacon, amelyet helyettesíteni lehetne, a piaci versenytársak megjelenését korlátozzák. Ez a struktúra megöli a jótékony szabad versenyt, „kihasználó" és „gyilkoló" versennyel váltja fel. Heves versengés megy végbe a hirdetéstől kezdve az árnak a forgalom növelését célzó csökkentéséig a versenyző és a nem monopolizált cégek között. A monopolista verseny kiterjed a védjegy, a márka előnyeire, a hirdetésekkel történő manipulációra, az ár változtatására. A koncentrációval létrejött méretgazdaság és az innovációk hatására a nagy cégek olcsóbban tudnak termelni, alulkínálhatják és kiszorítják a kis cégeket a piacról.

A monopólium lehetőségét, az ún. tiszta monopólium elméletét már jóval a monopóliumok megjelenése előtt Cournot (1838) dolgozta ki. Elsőként igyekezett a keresleti függvény segítségével a maximális profitot biztosító árat megállapítani monopólium esetén. Módszere alapján határozta meg a határbevétel és határköltség görbe metszéspontját (Cournot-pont), ahol a profit tömege maximális. Az ár tiszta monopólium esetén Cournot szerint egyenlő a határköltséggel, vagyis $P=Mc$. A monopóliumok megjelenésével a közgazdaságtan már arra koncentrált, hogy a monopolista terméke iránti keresleti görbe rugalmatlan, s így az árak a határköltség felett helyezkednek el, vagyis $P>Mc$.

Monopol ár révén, azáltal, hogy az ár a határköltségnél magasabb, a társadalmat veszteség, ún. holtteher veszteség éri. Az elsikkadt haszonmennyiség a határhaszon elmélet alapján kimutatható fogyasztói többlet elvesztésével egyenlő, ugyanis amikor a monopólium emeli az árakat, akkor a fogyasztói kielégülésben bekövetkezett veszteség nagyobb, mint a határbevétel értéke. Az értékkülönbség, amit a hozzátartozó terméktömeggel a tőkés cég meg sem termel, a monopóliumoknak tulajdonítható társadalmi veszteség.

A monopolista verseny elmélete eleinte főleg az árakra koncentrált, holott a verseny már az új termékekre, az új technológiákra, új beszerzési forrásokra, új szervezési eljárásokra vonatkozott. A közgazdaságtan kiemelkedő képviselői fejtették ki, hogy a monopolkapitalizmus lényeges vonása a műszaki haladás, amely rányomja bélyegét a gazdaság számos területére. I. Schumpeter Amerikába telepedett osztrák közgazdász úgy vélte, hogy a monopóliumok a dinamikus újítótevékenység és a technológiai fejlődés hajtóerői a tőkés gazdaságban. Az új műszaki eljárások következtében egész iparágak válnak elavulttá, ezeket korszerűbb termelési technológiák váltják fel. Ezt a folyamatot nevezte I. Schumpeter *alkotó rombolásnak*, amely szerinte a kapitalizmus meghatározó tulajdonsága. *„Az alkotó rombolás a kapitalizmus lényeges vonása* – állapítja meg a szerző. – *Ténylegesen minden tőkés cégnek léteznie kell ebben a környezetben*." (Schumpeter 2011. 40) Az amerikai pénzügyi rendszer legfontosabb funkcióját hosszú ideig betöltő Alan Greenspan személyes meggyőződése, hogy az „alkotó rombolás" schumpeteri tétele a szabad piac kapitalizmusának valóságos küldetése, mert „*csakis az elavult technológiák felszámolása és a régi eljárások felváltása újakkal biztosíthatja a termelékenység növelését és egyúttal az életfeltételek javításának fenntartható feltételét.*"(Greenspan 2008. 276)

A verseny az alkotó rombolás talaján bontakozik ki, a technikai fejlődés a tőkés nagyvállalatok között folyó ádáz versenyharc közepette megy végbe. A konkurenciát a vállalkozó még akkor is érzi, amikor nincs is tényleges ellenfele. A verseny az innovációval tör magának utat, az újításokat meghonosító termelők versenyelőnybe kerülnek, mások lemaradnak és tönkremennek. Schumpeter felfogásában eleinte minden

piaccal egy monopólium rendelkezik mindaddig, ameddig egy másik újító félre nem állítja és át nem veszi az új monopolista szerepét. A szerzőnek azonban itt nincs igaza, mert ténylegesen a verseny ezzel nem fejeződik be. A monopóliumok ugyanis nem nézhetik tétlenül, ha új riválisok jelennek meg a láthatáron, és az ellenféllel szemben időben megfelelő elhárító intézkedéseket foganatosítanak. Például a Microsoft eleinte a személyi kalkulációs gépek előállítását monopolizálta. A Google megjelenésével viszont a Microsoft már más irányba kényszerült terjeszkedni.

A termelés technikai feltételei tehát az újításokkal végbemenő műszaki fejlődéshez kötődnek, amelyeket szabadalmak védenek. A gyártási eljárások nagyrészt know-how formájában férhetők hozzá, amely rendszerint licenchez kötődik. Az állam védelmet nyújt az új innovációs eljárások, az eredeti termékek feltalálóinak, akiknek meghatározott ideig joguk van a szabadalmazott találmány használatára vagy értékesítésére. Az újításoknak, találmányoknak a szerző jóváhagyását mellőző és engedély nélküli felhasználását a törvény tiltja.

A termelés és szolgáltatás technológiai színvonala az országok fejlettségi szintje szerint is változik. Az Európai Unióban az új technika meghonosításának sajátos rendszere van kialakulóban. A fejlett technológiát hordozó nagyvállalatok kooperációs kapcsolatokat építenek ki a fejlődő államokkal műszaki és gazdasági megsegítésükben.

A versenyre vonatkozó gazdasági elméletek áttekintése során nem mellőzhetjük az 1970-ig dominánsnak tekinthető harvardi iskolát, amely szerint a versenypolitikának a piaci szerkezet befolyásolására kell helyeznie a hangsúlyt. Ebben az összefüggésben az iskola képviselői (Bain, Kaysen és Turner) kiemelt jelentőséget tulajdonítanak a vállalkozók felelősségének, elítélve minden, nem méretgazdaságosságból (hatékonyságból) fakadó, erőfölényt eredményező helyzetet.

Ez az elmélet – amint az alábbiakban látni fogjuk – jelentősen befolyásolta az unió versenyjogi szabályozását és jogalkalmazását, ezen keresztül pedig a tagállamok (köztük Románia és Magyarország) versenyjogát is, amelynek az erőfölényre, piaci koncentrációra és versenykorlátozó megállapodásokra vonatkozó tilalmak az alappillérét képezik.

Kiemelendő még a Stiegler és társai által képviselt chicagói iskola, amely a harvardi elmélettel ellentétben nem empirikusan magyarázza a piaci folyamatokat, hanem ezeket a profitmaximálási tendenciákból kiindulva közelíti meg, liberálisabb álláspontra helyezkedve a vállalkozási koncentrációkkal és a versenykorlátozó megállapodásokkal szemben (Stiegler 1971).

Ez az iskola Reagan elnök hivatala idején az Egyesült Államokban került állampolitikai szintre, hatása mindmáig érezhető (az Európai Unió Bírósága joggyakorlatában az 50%-os piaci részesedést erőfölénynek tekinti, míg az Egyesült Államokban a beavatkozási küszöb 70–75%).

A monopólium elterjedt formája a kartell, amelyben két vagy több cég megegyezhet az árban, a megtermelhető termék mennyiségében vagy egyéb feltételben. Mivel az üzleti döntések szorosan összefonódnak, a verseny kimenetele a versenytársak magatartásától is függ. Például ha az egyik cég a másik termelő kínálatát adottságnak tekinti és aszerint termel, szimmetrikus duopólium alakul ki. Amennyiben az egyik cég vezet, és a másik hozzá alkalmazkodik, a duopólium már aszimmetrikus. Ha mindkét vállalkozó függetlenségi pozícióra törekszik, a hatalmi harc az egyik cég felszámolódását eredményezheti.

Amint a fentiekből is kiderül, a közgazdasági iskolák többsége a verseny legfontosabb funkcióinak tekinti a forráselosztást, a termelékenységi hatékonyság és dinamikus hatékonyság növelését, a teljesítményarányos felosztás elősegítését, amelyek mellett kihangsúlyozzák a verseny társadalompolitikai szerepét is. Ez utóbbi a verseny hatalmat semlegesítő funkcióján keresztül érvényesül, amely lehetetlenné teszi az önkényre alkalmat adó hatalmi pozíciók kiépítését (Sweet–Maxwell 2006).

Versenyszabályozás, versenyjog

Habár kezdetben olyan vélemények is elhangzottak, amelyek megkérdőjelezték a verseny jogi védelmének szükségességét, hiszen a piac – úgymond – önmaga szabályozza saját működését a spontán keresleti és kínálati viszonyok alapján, végül is azonban főként a monopolis-

ta verseny térhódítása után nyilvánvalóvá vált, hogy a piacgazdaság normális működése nem nélkülözheti az állami befolyásolás és beavatkozás jogi rendszerét.

A fent vázolt közgazdasági elméletek alapvetően meghatározzák a versenyjog tartalmát, céljait, szabályozási eszközeit. Jóllehet a közgazdaságtan és jogelmélet szorosan összefüggő tudományok, a versenyjog létrejöttének kezdeti szakaszában a jogalkotók nem tulajdonítottak kellő jelentőséget a versenyjog közgazdasági megalapozottságának, ennél fogva ez jórészt formálisan alakult ki és működött. A 20. század végére a gazdasági folyamatok bonyolulttá válása következtében a helyzet gyökeresen megváltozott. Ma már alapvető közgazdasági tudás nélkül a versenyjog szakemberei nem képesek boldogulni, hiszen a közgazdasági versenyelméletek szükségszerűen meghatározzák a versenyjog tartalmát, céljait, szabályozási eszközeit és a versenyhatóságok hatáskörét. Ugyanez a következtetés levonható a törvényhozás vonatkozásában is, mivel minden versenyjogi szabályozás tételezésekor elengedhetetlen meghatározni, hogy a jogalkotó milyen gazdasági célokat követve igyekszik biztosítani a verseny társadalmilag hasznos funkcióinak a megvalósulását. Természetesen a versenyjog léte valóban beavatkozást jelent a piaci folyamatokba, de ezt éppen a piaci verseny szabad kibontakozásához fűződő közérdek indokolja, amelynek fontos összetevői a fogyasztói jólét maximalizálásának igénye, az áremelkedések elkerülése, a piacok nyitottságának védelme és a kisebb piaci szereplők megóvása a nagyobb cégek agresszív árpolitikájával szemben.

Ma már a világ több mint száz jogrendszerében vezettek be versenyjogi szabályozásokat, és ez a trend megfigyelhető majdnem minden ország esetében, politikai és gazdasági berendezésüktől függetlenül (2008-ban Kína is elfogadta első versenytörvényét).

A versenyjogi rendszerek olyan magatartásokkal foglalkoznak, amelyek negatív értelemben befolyásolják a piaci verseny szabad kibontakozását.

Anélkül, hogy ezek részletes ismertetésébe bocsátkoznánk, rövid áttekintést adunk a versenyellenes cselekedetekről.

a. Versenykorlátozó kartell megállapodások, amelyek vonatkozhat-

nak az árak rögzítésére, a piacok felosztására, a kibocsátás korlátozására (horizontális megállapodások), a szállító és a forgalmazási lánc többi résztvevői közti megegyezésekre (vertikális megállapodások).

b. Visszaélésszerű magatartások, ezek megnyilvánulhatnak monopolista jellegű visszaélésekben, egy erőfölényben levő vállalkozás részéről a gyengébb versenytársak piacról való kiszorítása céljából, például áruk dömpingáron való forgalomba hozatala, felfaló árazás vagy csomagban való értékesítése által.

c. Vállalkozások közötti összefonódások (fúziók) vagy felvásárlások, amelyek ellenőrzése, azaz csak bizonyos feltételek közötti engedélyezése szintén a versenyjog alkalmazási területére tartozik.

d. A belső piaccal összeegyeztethetetlen állami támogatások, amelyek meghatározott vállalatoknak vagy egyes áruk termeléséhez nyújtott kedvezményekkel a versenyt torzítják, vagy annak torzításával fenyegetnek.

Jelenleg az államokhoz kötődő versenyjogi szabályozásoknak van domináns szerepük, a gazdasági integráció kiteljesedésével azonban egyre szélesebb alkalmazást nyernek a több országra kiterjedő versenyszabályozások. Ezek között a leghatékonyabbnak tekinthető az unió versenyjoga. Ez nem állami keretekben született, hanem integrációs, a piacok egységesítésére hivatott szabályozás. Ebből következik, hogy a közösségi versenyjog más jelleget ölt, mint a tagállami szinten működő versenyjogok, mivel alapvető célkitűzése a belső integrált piac megerősítése és a hatékony gazdasági működés elősegítése, ami megfelel az uniós versenypolitika követelményeinek (Tóth 2007. 35).

A közösségi versenyjog legfontosabb szabályait az Európai Közösségi Szerződés (Római Szerződés) 81., 82. és 86. cikkei tartalmazzák; ezek – a tagállamok általi ratifikálás után – általános és közvetlenül alkalmazható szabályok lettek.[2]

Az EKSZ 81. cikke – amelyet a közösségi kartelljog alapjának tekinthetünk – tilalom alá vonja a vállalkozások közötti olyan megállapodásokat,

[2] A Lisszaboni Szerződés hatályba léptével ezek a cikkek az EUMSZ (Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés) 101., 102., illetve 106. cikkévé váltak változatlan tartalommal (közzétéve a *Hivatalos Közlöny* 115/49/2008 máj. 9-i számában).

összehangolt magatartásokat és a vállalkozások társulásainak olyan döntéseit, amelyek célja vagy hatása a közös piaci verseny akadályozása, korlátozása vagy eltorzítása.

A szerződés 82. cikke a monopol vagy erőfölényes helyzetben lévő vállalkozások túlkapásaival szemben hivatott a verseny szereplőit (versenypartnereket és fogyasztókat egyaránt) megvédeni abban az esetben, ha a piaci hatalommal való visszaélés a tagállamok közötti kereskedelem akadályoztatásához vezetett.

E normákhoz csatlakozik a 86. cikk, amely kiterjeszti az unió versenyjogi előírásainak hatályát a közvállalkozásokra és egyéb gazdasági érdekű szolgáltatások működtetésével megbízott vagy jövedelemtermelő monopólium jellegű vállalkozásokra, megtiltva a tagállamoknak, hogy ezek vonatkozásában az uniós versenyszabályokkal ellentétes intézkedéseket hozzanak vagy tartsanak fent.

A fenti szabályozások kisebb-nagyobb fogalmazásbeli eltéréssel fellelhetők valamennyi uniós tagállam versenyjogában.

Mind a romániai, mind a magyarországi versenytörvény a kartell típusú modell mintájára szabályozza a cégek megállapodásait, és igyekszik kizárni a tisztességtelen versenyt. A megegyezések nem akadályozhatják, nem korlátozhatják és nem torzíthatják a gazdasági versenyt. A tiltások vonatkoznak az árak megállapítására, a termelés és forgalmazás mennyiségére, a piac és beszerzési források felosztására, a piacra lépés korlátozására, a versenyegyeztetés terén megnyilvánuló összejátszásra. Megengedettek viszont a megállapodások olyan esetei, amelyek a technológiai fejlesztés, az ésszerű környezetgazdálkodás és a fogyasztóvédelem támogatására vonatkoznak. A romániai versenyszabályozás külön kitér a műszaki és gazdasági fejlesztésre, a termékek és szolgáltatások minőségi javítására, a kis- és középvállalkozások támogatására létrejött megállapodások létjogosultságára.

Irodalomjegyzék

Adam, S. 1959. *A nemzetek gazdagsága*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó

Arrow, K. 1951. *An Extension of the Basic of Classical Welfare Economics*. Berkeley University of California Press, 507–532.

Chamberlin, E. 1947. *The Theory of Monopolistic Competition*. Cambridge

Courmot, A. 1838. *Kutatások a vagyon elméletének matematikai elveiről.* Párizs

Debreu, G. 1954. Valuation Equilibrium and Pareto Optimum. *Proceedings of the National Academy of Sciences.* Vol. 40. no. 7. p. 588–592.

Greenspan, A. 2008. *Era turbulenţelor* (Zavargások korszaka). Editura Publică

Pareto, V. 1963. *Manuel d'économie politique*. Paris

Robinson, J. 1954. *The Economics of Imperfect Competition*. London

Schumpeter, A. 2011. *Distrugerea creatoare* (Alkotó rombolás). Editura Publică

Sraffa, P. 1926. Law of Return under Competitive Condition. In: *The Economic Journal*.

Stiegler, G. 1971. *The Theory of Economic and Management Science*. Chicago

Széchenyi I. 1831. *Világ*. Pest.

Tóth T. 2007. *Az Európai Unió versenyjoga.* Budapest, Complex Kiadó, 30–34.

Van den Bergh, R. J. – Camesasca, P. D. (eds.) 2006. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. Sweet and Maxwell, London

Walras, L. 1874. *Éléments d'économie politique*. Paris

Wesselényi M. 1833. *Balítéletről*. Lipcse